

Research Article

Investigating the role of marine and coastal tourism on economic sustainability in the nomadic territory (Case study: Chabahar County)

Mahmood Irandagani ¹, Hossein Mollashahi ^{2*}, Masoumeh Hafez Rezazadeh ³

¹ Ph.D Student, Department of Geography and Urban Planning, Zah.C., Islamic Azad University, Zahedan, Iran.

² Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Zah.C., Islamic Azad University, Zahedan, Iran.

³ Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Zah.C., Islamic Azad University, Zahedan, Iran.

* Corresponding Author, h.mollashahi@iau.ac.ir

Receive Date: 23 December 2025

Accept Date: 24 February 2026

ABSTRACT

Introduction: Marine and coastal tourism is recognized as a key driver of economic development in coastal areas. However, its impacts on the livelihood structures of traditional communities, such as nomadic groups whose territories lie adjacent to these shores, have not been fully examined. Focusing on Chabahar County, this study aims to analyze the role of such tourism in enhancing the economic sustainability of nomadic territories.

Objectives: The objective of this research is to investigate the influence of marine and coastal tourism on the economic sustainability of nomadic territories in Chabahar County.

Methodology: This applied research was conducted using a descriptive–analytical and quantitative approach. The statistical population comprised the residents of Chabahar County (236,200 people), from whom 384 individuals were selected through simple random sampling based on Cochran’s formula. Data were collected via a researcher–designed questionnaire (including 8 indicators and 36 items), whose validity and reliability had been confirmed. After verifying the normality of the data, Pearson correlation, one-sample t-test, and confirmatory factor analysis (CFA) were applied using SPSS and Lisrel software for analysis.

Geographical Context: This research has been investigated in the territory of the nomads of Chabahar County.

Results and Discussion: The Pearson correlation test results indicated a positive and significant relationship between maritime-coastal tourism and all eight economic components. The strongest correlations were observed in product and sales diversification and labor market transformation. The one-sample t-test results indicated that the mean scores of all investigated indicators were significantly above the average level (value 3). For example, components such as increased income for fishermen, creation of seasonal jobs, and financial self-reliance recorded the highest means. Finally, CFA results confirmed the good fit of the model and ranked the components, identifying economic activity diversification (factor loading = 0.83) as the most influential, followed by income (0.82) and product and sales diversification (0.80). Overall, the findings indicate a multidimensional and meaningful impact of marine and coastal tourism on the economic transformation of Chabahar’s nomadic territories.

Conclusion: The results clearly show that the development of marine and coastal tourism serves as a strong, multidimensional catalyst for economic growth in the nomadic territories of Chabahar County. This industry not only promotes business growth, employment, and income generation, but also enhances economic resilience and reduces livelihood dependency through diversification of economic activities and structural transformation of the labor market. Therefore, targeted planning and investment in this sector can be regarded as a key strategic approach toward achieving sustainable and comprehensive development in the coastal areas of Sistan and Baluchestan Province.

KEYWORDS: Marine and Coastal Tourism, Economic Sustainability, Nomadic Territories, Chabahar County.

بررسی نقش گردشگری دریایی و ساحلی بر پایداری اقتصادی قلمرو کوچ‌نشینان (مورد مطالعه: شهرستان چابهار)

محمود ایرندگان^۱، حسین ملاشاهی^{۲*}، معصومه حافظ رضازاده^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

۲. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

۳. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

* نویسنده مسئول، Email: h.mollashahi@iau.ac.ir

تاریخ دریافت: ۰۲ دی ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۰۵ اسفند ۱۴۰۴

چکیده

مقدمه: گردشگری دریایی-ساحلی به عنوان محرکی برای توسعه اقتصادی مناطق ساحلی شناخته می‌شود، لیکن تأثیرات آن بر ساختار معیشتی جوامع سنتی همچون کوچ‌نشینان که قلمرو آنها در مجاورت این سواحل قرار دارد، به طور کامل بررسی نشده است. این پژوهش با تمرکز بر شهرستان چابهار، به دنبال تحلیل نقش این نوع از گردشگری بر پایداری اقتصادی قلمرو کوچ‌نشینان است.

هدف پژوهش: هدف این تحقیق، بررسی نقش گردشگری دریایی و ساحلی بر پایداری اقتصادی قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار است. **روش‌شناسی تحقیق:** این پژوهش کاربردی با رویکرد توصیفی-تحلیلی و کمی انجام شد. جامعه آماری شامل ساکنان شهرستان چابهار (۲۳۶۲۰۰ نفر) بود که ۳۸۴ نفر از آنها با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و با استفاده از فرمول کوکران انتخاب شدند. داده‌ها با پرسشنامه محقق‌ساخته (شامل ۸ شاخص و ۳۶ گویه) که روایی و پایایی آن تأیید شده بود، گردآوری شد. پس از تأیید نرمال بودن داده‌ها، از آزمون‌های همبستگی پیرسون، t تک‌نمونه‌ای و تحلیل عاملی تأییدی (CFA) با نرم‌افزارهای SPSS و Lisrel برای تحلیل استفاده شد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: قلمرو جغرافیایی پژوهش حاضر شامل، قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار می‌باشد. **یافته‌ها و بحث:** نتایج آزمون همبستگی پیرسون حاکی از وجود یک رابطه مثبت و معنادار میان گردشگری دریایی-ساحلی و هر هشت مؤلفه اقتصادی بود. قوی‌ترین رابطه‌ها مربوط به «تنوع تولید و فروش» و «تحول در بازار کار» بود. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای حاکی از آن بود که میانگین تمامی شاخص‌های مورد بررسی به‌طور معناداری بالاتر از حد متوسط (عدد ۳) است. برای نمونه، مؤلفه‌هایی مانند «افزایش درآمد ماهیگیران»، «ایجاد شغل‌های فصلی» و «خودتکایی مالی» بالاترین میانگین‌ها را کسب کردند. در نهایت، نتایج تحلیل عاملی تأییدی، برازش مطلوب مدل را تأیید و مؤلفه‌ها را رتبه‌بندی کرد. «تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی» با بار عاملی ۰.۸۳ به عنوان مؤثرترین مؤلفه، پس از آن «درآمد» (۰.۸۲) و «تنوع تولید و فروش» (۰.۸۰) شناسایی شدند. در مجموع، یافته‌ها گویای تأثیر چندبعدی و معنادار گردشگری دریایی و ساحلی در تحول اقتصادی قلمرو کوچ‌نشینان چابهار است.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش به‌وضوح نشان می‌دهد که توسعه گردشگری دریایی و ساحلی، محرکی قوی و چندبعدی برای رشد اقتصادی در قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار است. این صنعت نه تنها با ایجاد رونق کسب‌وکار، اشتغال و افزایش درآمد، بلکه از طریق تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی و تحول ساختاری بازار کار، به کاهش وابستگی معیشتی و افزایش تاب‌آوری اقتصادی جامعه محلی منجر شده است. بنابراین، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری هدفمند در این بخش می‌تواند به عنوان یک راهبرد کلیدی برای دستیابی به توسعه پایدار و همه‌جانبه در مناطق ساحلی استان سیستان و بلوچستان مورد توجه جدی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: گردشگری دریایی و ساحلی، پایداری اقتصادی، قلمرو کوچ‌نشینان، شهرستان چابهار.

مقدمه

امروزه گردشگری، به عنوان عنصری اساسی در توسعه اقتصاد جهان و یکی از منابع اصلی درآمد کشورهای پیشرفته و نوظهور تبدیل شده است. از این رو، گردشگری به ستونی قوی برای توسعه پایدار کشورهای توسعه‌یافته و در حال ظهور تبدیل شده است (یوسف جمالی و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۶). همه کشورهای جهان، صنعت گردشگری را توسعه می‌دهند زیرا این صنعت نه تنها برای خودش، بلکه برای بخش‌های دیگر اقتصاد مانند: حمل و نقل، خدمات، ساخت و ساز و... دارای منفعت است (Aliman et al, 2016: 176; Ciacci et al, 2021: 3). گردشگری اغلب به عنوان محرکی برای توسعه ملی و منطقه‌ای، احیای جوامع و ارائه مزایا به مردم محلی در نظر گرفته می‌شود (شکوهی و یزدان‌پناه، ۱۳۹۸: ۱۵۲)، زیرا رشد گردشگری با گسترش بازارهای مسافرتی و تنوع در مقاصد گردشگری همراه بوده است (Fennell, 2020: 45).

در حال حاضر صنعت گردشگری جایگاه خاصی در اقتصاد پیدا کرده و نقش فعال و موثری در ارتقای ساختار اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی ایفا می‌کند، به طوریکه حجم مبادلات بین‌المللی گویای آن است که بیش از ۲۰ درصد مبادلات با جریان گردشگری آغاز می‌گردد و در برخی کشورها درآمدهای ناشی از آن یکی از منابع عمده در جهت تقویت اقتصاد ملی روزافزون آنها می‌شود (برقی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۵).

در حوزه اثرات گردشگری دریایی و ساحلی پژوهش‌های زیادی انجام شده است که در ذیل به تعدادی از آنها اشاره خواهد شد: محمودی و مرادی (۱۴۰۳)، در پژوهشی به بررسی و برنامه‌ریزی توسعه گردشگری ساحلی و دریایی شهرستان بندر لنگه، پرداخته‌اند. نتایج تحلیل راهبردی نشان می‌دهد که با مجموع نمرات ۲,۵۵۸ برای عوامل داخلی و ۲,۵۳۰ برای عوامل خارجی، توانمندی‌ها و فرصت‌های گردشگری ساحلی و دریایی شهرستان بندر لنگه بر نقاط ضعف و تهدیدها برتری دارند. بر این اساس، راهبرد تهاجمی (SO) به عنوان اولویت اصلی توسعه انتخاب شده است که بر استفاده حداکثری از نقاط قوت برای بهره‌برداری از فرصت‌ها تأکید دارد. راهکارهای کلیدی این رویکرد شامل تنوع‌بخشی به طرح‌های گردشگری، توسعه ورزش‌های آبی، احیای جاذبه‌های تاریخی و طبیعی، به‌کارگیری بازاریابی مدرن، جذب سرمایه‌گذاری، ایجاد اشتغال، بهبود زیرساخت‌ها، اجرای مدیریت یکپارچه سواحل، توسعه توریسم درمانی و بهره‌برداری پایدار از چشم‌اندازهای ساحلی و منابع آبی است. اندایش و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بررسی جایگاه گردشگری دریایی و توسعه منطقه‌ای استان خوزستان در مقایسه موردی با استان‌های ساحلی جنوب کشور، پرداخته‌اند. نتایج حاکی از آن است که استان خوزستان در شاخص گردشگری دریایی بعد از استان هرمزگان، در جایگاه دوم قرار دارد و پس از آن، استان‌های بوشهر و سیستان و بلوچستان قرار می‌گیرند. استان خوزستان در شاخص دسترسی و شاخص جاذبه گردشگری غیردریایی در رتبه اول، در شاخص زیرساخت و شاخص تعداد گردشگران دریایی در رتبه دوم و در شاخص جاذبه گردشگری دریایی، دارای رتبه چهارم در بین چهار استان ساحلی جنوبی است. قابل ذکر می‌باشد که به دلیل محدودیت در دسترسی به آمار و اطلاعات سال‌های دیگر، دوره بررسی یک‌ساله در نظر گرفته شده است و نتایج، قابل تعمیم به سال‌های دیگر نیست. بنیادی و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی به شناسایی و تحلیل موانع توسعه گردشگری در دریای عمان (مطالعه موردی: سواحل استان سیستان و بلوچستان)، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که موانع توسعه گردشگری در سواحل دریای عمان وابسته به عواملی همچون عامل اقتصادی، تبلیغاتی، مدیریتی، اجتماعی- فرهنگی، ورزش‌های ساحلی و زیرساختی - خدماتی است که تا زمانی که این مشکلات و موانع برطرف نشوند، گردشگری در این مناطق به رشد و توسعه مناسب نخواهد رسید. طولابی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بررسی اثرات گردشگری بر ارتقای سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان چابهار، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که از نظر شاخص‌های رفاه اقتصادی، گردشگری به ترتیب بیشترین اثرات را بر ایجاد اشتغال فصلی، بهبود درآمد، توسعه مسکن، و تحرک اقتصاد محلی داشته است. از نظر شاخص‌های رفاه اجتماعی، به ترتیب بیشترین اثرات گردشگری مربوط به بهبود اوقات فراغت، تغییر سبک و شیوه زندگی، توسعه امکانات بهداشتی، و افزایش حس تعلق مکانی مردم محلی بوده است. همچنین نتایج نشان داد با اینکه گردشگری در روستاهای منطقه مورد مطالعه اثرات چشمگیری بر رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی داشته است؛ ولی در مقایسه با شاخص‌های اجتماعی، گردشگری بیشترین اثر را بر رفاه اقتصادی و شاخص‌های آن داشته است. در راستای یافته‌های تحقیق پیشنهاداتی در زمینه توسعه گردشگری و رفاه خانوارهای روستایی ارائه شد. یوسف جمالی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به تحلیل نقش گردشگری ساحلی در توسعه پایدار شهری در شهرهای ساحلی بابلسر، نور و رویان، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد شاخص مدیریتی - نهادی با ضریب مسیر ۰/۸۰۳ بیشترین نقش را در توسعه پایدار ایفا می‌کند. بعد از آن شاخص اقتصادی با ضریب مسیر ۰/۷۷۶ و شاخص اجتماعی - فرهنگی با

ضریب مسیر ۰/۷۳۴ و شاخص های کالبدی و زیست محیطی هر کدام با ضرایب ۰/۶۶۵ و ۰/۵۱۴ به ترتیب بیشترین تاثیرگذاری را بر تحقق توسعه پایدار شهری خواهند داشت. نظریوری و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به شناسایی و تحلیل عملکرد، اهمیت عوامل مؤثر بر گردشگری دریایی در بندر خرمشهر، پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که پنج متغیر تسهیلات رفاهی - خدماتی، عوامل ایمنی و امنیتی، عوامل اجتماعی - فرهنگی، امکانات و جاذبه‌های گردشگری و عوامل مربوط به دسترسی و آمد و شد بر بهبود گردشگری دریایی تأثیر دارند. همچنین آزمون تحلیل عملکرد - اهمیت نشان داد که دو عامل امکانات و جاذبه‌های گردشگری و تسهیلات رفاهی و خدماتی عواملی هستند که باید بندر خرمشهر بر آنها تمرکز نماید. والدو و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی با عنوان "آیا ماهیگیری محلی برای گردشگری دریایی مهم است؟ مطالعه موردی دهکده ماهیگیری سوئدی ترالسولوسلاژ" نشان دادند که شیلات برای توصیف روستا مهم است، اما تجربه گردشگری به فعالیت های دیگری مانند رستوران و زیرساخت‌های دیگر نیز نیاز دارد. اسپینلی و بنئولو^۳ (۲۰۲۲)، در پژوهش با عنوان "به سوی کالبد جدیدی از تحقیقات گردشگری دریایی: بررسی ادبیات محدوده گردشگری دریایی" ادبیات مرتبط با اقتصاد و مدیریت گردشگری دریایی را از طریق بررسی محدوده ۱۱۸ مقاله منتشر شده در مجلات فهرست شده اسکوپوس از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۰ بررسی می‌کند. یافته‌ها توجه فزاینده به گردشگری دریایی را طی سال‌ها اما با برنامه‌های تحقیقاتی نسبتاً محدود تأیید می‌کند. ادبیات اغلب بر روی موضوعات بسیار خاص متمرکز می‌شود در حالی که حوزه های تحقیقاتی ضروری مربوط به ارتباط اقتصادی و تأثیر گردشگری دریایی، موضوع مدیریت و بازاریابی برای شرکت‌های گردشگری دریایی و ویژگی‌ها و رفتار گردشگران دریایی را نادیده می‌گیرد. تحقیقات همچنین از نظر جغرافیایی متمرکز است: سه چهارم نویسندگان وابسته به مؤسسه‌ای در ایالات متحده، کرواسی، اسپانیا و ایتالیا هستند که بیشترین مناطق را نیز تشکیل می‌دهند. این امر راه را برای مطالعات بیشتر برای پر کردن شکاف‌های موجود در ادبیات هموار می‌کند و ساختار قوی‌تری را در زمینه پژوهش و جامعه محققانی که به آن اختصاص داده‌اند را تحریک می‌کند. دلی و همکاران^۴ (۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان "تقاضای بازدیدکنندگان خارج از کشور برای گردشگری دریایی و ساحلی" به این نتایج رسیدند که تعداد بی-شماری از ویژگی‌ها بر تصمیم برای ورود به بازار و میزان زمان صرف شده در این زمینه‌ها تأثیر می‌گذارد. کشور محل اقامت، ترکیب گروه مسافر و همچنین فعالیت‌های انجام شده در مناطق ساحلی، همگی بر تقاضا تأثیر می‌گذارند. نکته مهم، نتایج همچنین نشان می‌دهد که همه ویژگی‌هایی که بر مشارکت تأثیر می‌گذارند بر مدت اقامت تأثیر نمی‌گذارند و بالعکس. این ممکن است نشان‌دهنده موقعیت‌هایی باشد که سیاست مناسب می‌تواند آنها را که قبلاً در بازار شرکت می‌کنند تبدیل به گردشگران طولانی‌مدت کند. به‌علاوه، برآوردهای مازاد مصرف‌کننده نشان می‌دهد که میانگین گردشگران دریایی و ساحلی سه برابر بیشتر از هزینه‌هایشان ارزش دریافت می‌کنند. کارلیسل و همکاران^۵ (۲۰۱۶)، در پژوهشی به پیش‌بینی راهبردهای بازار گردشگری شهری (ساحلی): مطالعه موردی بورنموث، پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد رویکرد سیستمی از یکپارچگی و اتحاد مشوق‌های سرمایه‌گذاری برای کمک به شناسایی استراتژی‌های بهره‌گیری از جاذبه‌های شهری، در زمینه‌های گردشگری و اوقات فراغت حمایت می‌کند که این امر امکان بازاریابی مجدد یک منطقه شهری و توسعه گردشگری آن را فراهم می‌کند.

با بررسی پیشینه پژوهش در حوزه گردشگری دریایی و ساحلی در ایران، مشاهده می‌شود که مطالعات متعددی با تأکید بر شناسایی پتانسیل‌ها، تحلیل موانع و ارزیابی اثرات اقتصادی-اجتماعی در مناطق ساحلی مختلف انجام شده است. اکثر تحقیقات داخلی (مانند محمودی و مرادی، ۱۴۰۳؛ بنیادی و همکاران، ۱۴۰۱؛ طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱) بر جنبه‌های برنامه‌ریزی راهبردی، مشکلات زیرساختی و تأثیرات رفاهی تمرکز داشته‌اند. در مقابل، پژوهش‌های بین‌المللی (مانند اسپینلی و بنئولو، ۲۰۲۲) بر شکاف‌های ادبیات از نظر مدیریت، بازاریابی و تحلیل اقتصادی یکپارچه تأکید کرده‌اند. با این حال، تحلیل اثرات گردشگری صرفاً بر (پایداری اقتصادی) بر پایداری، به‌ویژه با روش‌شناسی‌های کمی پیشرفته، در مطالعات داخلی کمتر مورد توجه مستقیم قرار گرفته است. بنابراین، پژوهش حاضر با تمرکز بر بررسی نقش گردشگری دریایی و ساحلی بر پایداری اقتصادی قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار، در پی پر کردن این خلأ پژوهشی و ارائه دیدگاه نوین برای برنامه‌ریزی پایدار اقتصادی در این مناطق است.

1- Waldo et al

2- Träslövsläge

3- Spinelli and Benevolo

4- Deely et al

5- Carlisle et al.

در این میان کشورهایی که دسترسی به دریا دارند و توانسته‌اند از موقعیت و پتانسیل گردشگری این مناطق استفاده کنند و سالانه گردشگران زیادی را جذب نمایند که سبب توسعه گردشگری در این کشورها شده است (اندایش و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۹). گردشگری دریایی و ساحلی یکی از جذاب‌ترین و پرطرفدارترین شاخه‌های گردشگری به شمار می‌آید که در دهه‌های اخیر رونق بسیاری یافته و بخش قابل توجهی از اقتصاد گردشگری را به خود اختصاص داده است (دریان آستانه و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲۹؛ مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۱؛ Hall, 2001: 604). برای بسیاری از مناطق ساحلی، گردشگری دریایی و ساحلی سهمی حیاتی در اقتصاد آنها دارد (Deely et al, 2022: 34). مناطق ساحلی به سبب هم‌جواری با دریا و ظرفیت‌هایی که از این منظر کسب می‌نمایند، همواره به عنوان یکی از مقاصد اصلی گردشگری مطرح بوده‌اند. گردشگری ساحلی بخش پویایی است که به طور قابل توجهی بر محیط زیست، اقتصاد و جوامع مناطق ساحلی تأثیر می‌گذارد (Baitalik and Bhattacharjee, 2023: 2). تحقیقات پیشین در زمینه گردشگری ساحلی، بر اهمیت این بخش به عنوان یک سیستم پویا، بر تعاملات بین مردم و مقاصد تأکید کرده است (Mejjad et al, 2022: 6). گردشگری ساحلی سابقه‌ای طولانی دارد که به دوران پس از جنگ جهانی دوم برمی‌گردد و در مقاصد شناخته شده در سراسر جهان رایج است (Arabadzhyan et al, 2020: 23). محققان به ماهیت چندوجهی گردشگری ساحلی پرداخته‌اند و نقش آن را در شکل‌دهی جوامع محلی، اقتصادها و محیط‌ها برجسته کرده‌اند. آنها استدلال کردند که سیستم‌های گردشگری ساحلی شامل سه بازیگر کلیدی است: فعالان گردشگری، ساکنان محلی و خود گردشگران، می‌باشد (Baitalik and Bhattacharjee, 2023: 3). درک اهمیت گردشگری ساحلی برای اقتصاد جهانی و تأثیرات ناشی از آن بر جوامع ساحلی همراه با محیط فیزیکی، اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی آن، گردشگری پایدار را به دنبال داشته است (Spenceley, 2008: 386). شهرهای ساحلی با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب و شناسایی توان‌ها و قابلیت‌ها در گردشگری ساحلی، می‌تواند نقش مؤثری در توسعه این مناطق و در نتیجه توسعه و رشد اقتصادی ملی داشته باشد (برقی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۷).

چهارچوب نظری پژوهش حاضر بر این گزاره محوری استوار است که گردشگری دریایی و ساحلی، به عنوان یک سیستم پویا و چندوجهی، می‌تواند با تأثیرگذاری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، نقش تعیین‌کننده‌ای در تحقق توسعه پایدار ایفا کند. این دیدگاه که از تلفیق آرای نظریه‌پردازان توسعه پایدار و اقتصاد گردشگری استخراج می‌شود، بر تعامل سه بازیگر کلیدی «گردشگران»، «جامعه میزبان» و «نهادهای مدیریتی» و نیز ارتباط متقابل سه رکن «پایداری اقتصادی»، «پایداری اجتماعی-فرهنگی» و «پایداری زیست‌محیطی» تأکید می‌ورزد. در این چهارچوب، توسعه پایدار گردشگری ساحلی مستلزم برنامه‌ریزی یکپارچه است که از یکسو با بهره‌گیری از مزیت‌های مکانی (مانند دسترسی به دریا) و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و بازاریابی، به رشد اقتصادی، ایجاد اشتغال و افزایش رفاه خانوارهای محلی بینجامد و از سوی دیگر، با مدیریت خردمندانه منابع طبیعی و حفظ هویت فرهنگی جامعه میزبان، مانع بروز پیامدهای منفی شود. پژوهش حاضر با تمرکز بر «پایداری اقتصادی» و با الهام از شکاف شناختی در ادبیات موضوع (که کم‌توجهی به روش‌های کمی پیشرفته در تحلیل این بعد را نشان می‌دهد)، درصدد است تا نقش گردشگری دریایی و ساحلی را بر معیشت و اقتصاد منطقه مورد مطالعه، در قالب این چهارچوب کلان نظری مورد سنجش و تحلیل قرار دهد.

ایران با حدود ۳۰۰۰ کیلومتر ساحل در شمال و جنوب، از شرایط مناسبی برای رونق گردشگری ساحلی برخوردار است؛ اما علیرغم این مرزهای ساحلی وسیع، هنوز نتوانسته خدمات مطلوبی در زمینه گردشگری دریایی ارائه دهد. استان سیستان و بلوچستان در جنوب کشور، با طولانی‌ترین خط ساحلی و دسترسی مستقیم به آب‌های آزاد و اقیانوس هند، از پتانسیل بسیار بالایی در حوزه گردشگری ساحلی برخوردار است. وجود سواحل طولانی و هموار، هوای مطبوع به‌ویژه در فصول سرد، و شرایط مساعد برای ورزش‌های آبی و ساحلی، می‌تواند این استان را به قطب گردشگری ساحلی کشور تبدیل کند.

یکی از مهم‌ترین کریدورهای ساحلی ایران و منطقه، سواحل مکران، در این استان واقع شده است. این سواحل به دلیل کوتاهی مسیر در کریدور شمال-جنوب و امکان توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل، برای ترانزیت کالا نیز بسیار جذاب هستند. همچنین، منطقه ساحلی چابهار با آب‌وهوای مطبوع در تمام سال و وجود منطقه آزاد تجاری، پذیرای بازدیدکنندگان بسیاری از داخل و خارج کشور است. جاذبه‌های طبیعی و تاریخی بی‌نظیر این ناحیه (مانند ساحل بریس، پدیده گلفشان، روستای تاریخی تیس، غارهای بان میسیتی، تالاب صورتی و ...) آن را به مقصدی ایده‌آل برای گردشگران تبدیل کرده است.

با این حال، گردشگری دریایی و ساحلی چابهار هنوز به جایگاه شایسته خود دست نیافته است. عمده موانع و چالش‌ها عبارتند از: کمبود و ضعف زیرساخت‌های ارتباطی (فرودگاه و راه‌آهن)، محرومیت نسبی منطقه، آلودگی و مشکلات بهداشتی در نواحی

ساحلی، عدم هدایت و تشویق سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تخصیص و به‌کارگیری نامناسب بودجه، برنامه‌ریزی ناکارآمد در گسترش گردشگری، و کمبود کمی و کیفی واحدهای پذیرایی و خدماتی. این عوامل در مجموع، باعث کاهش جذب گردشگر و کندی رشد این بخش شده‌اند.

لذا، هدف این پژوهش، بررسی نقش گردشگری دریایی و ساحلی بر پایداری اقتصادی قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار است. انجام این تحقیق، با توجه به پتانسیل‌های بالا و مشکلات موجود، می‌تواند راهگشای توسعه پایدار گردشگری ساحلی و دریایی و جذب گردشگران داخلی و خارجی باشد که به نوبه خود، در حل مشکلات اقتصادی منطقه مانند ایجاد اشتغال، کاهش بیکاری و افزایش درآمد مؤثر خواهد بود. سؤال اصلی پژوهش: اثرات گردشگری دریایی و ساحلی بر شاخص‌های اقتصادی قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار چگونه است؟

روش شناسی

پژوهش حاضر، از نظر هدف، کاربردی و دارای ماهیت توصیفی-تحلیلی و از نظر روش، در گروه پژوهش‌های کمی قرار دارد. جامعه آماری پژوهش را ساکنان شهرستان چابهار با جمعیت (۳۳۶۲۰۰ نفر) تشکیل داده‌اند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه‌ای ۳۸۴ نفر انتخاب شدند. داده‌ها با پرسشنامه محقق‌ساخته جمع‌آوری گردید که روایی آن توسط متخصصان و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد. در این پژوهش ۸ شاخص و ۳۶ گویه مورد بررسی قرار گرفت (جدول ۱). جهت تحلیل داده‌ها، پس از بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها با استفاده از شاخص‌های چولگی و کشیدگی، از آزمون همبستگی پیرسون برای سنجش رابطه بین مؤلفه‌های اقتصادی و گردشگری، آزمون T تکنمونه‌ای برای بررسی میانگین شاخص‌ها و در نهایت از تحلیل عاملی تأییدی (CFA) برای اعتبارسنجی و رتبه‌بندی نهایی مؤلفه‌های اقتصادی تأثیرپذیر از گردشگری استفاده شد. کلیه تحلیل‌ها با نرم‌افزار SPSS و Lisrel انجام پذیرفت.

جدول ۱. شاخص و گویه‌های مورد بررسی

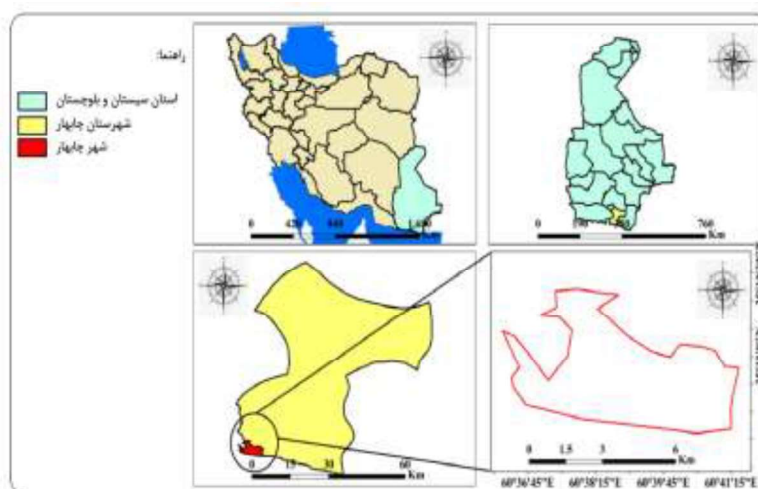
شاخص	گویه
رونق کسب و کارهای محلی	رشد فروشگاه‌های صنایع دستی محلی افزایش درآمد ماهی‌گیران محلی از فروش مستقیم به گردشگران راه اندازی غرفه‌های جدید فروش محصولات محلی در مسیرهای ساحلی رشد بنگاه‌های اقتصادی
تحول در بازار کار	افزایش رستوران‌های محلی ایجاد شغل‌های فصلی در بخش خدمات گردشگری جذب نیروهای جوان محلی به عنوان راهنمای تور استخدام نیروهای محلی در مراکز اقامتی جدید اشتغال نیروی کار در فصول پربازدید افزایش قیمت اجاره بها در پیک سفر فروش محصولات محلی در تعطیلات راه اندازی مزارع پرورش ماهی توریستی
تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی	توسعه کارگاه‌های تولید صنایع دستی دریایی ایجاد مجموعه‌های تفریحی-آموزشی دریایی خلق فرصت‌های اقتصادی به واسطه اعتبارات ایجاد اشتغال به ویژه زنان و جوانان خوداتکایی از لحاظ مالی
اشتغال	فرصت شغلی مستقیم و غیرمستقیم برای افراد محلی کاهش نرخ بیکاری اشتغال زنان در مشاغل گردشگری افزایش حجم سپرده‌های بانکی محلی تسهیلات پرداختی به بخش گردشگری توسعه دستگاه‌های خودپرداز جدید تنوع کشت کشاورزی در زمین زراعی

تنوع تولید و فروش	تنوع محصولات در بخش فرآوری شده کشاورزی تنوع فروش محصولات فرآوری شده در بخش دامی تنوع واحدهای تولیدی در بخش (تعداد کندو، پرورش قارچ، گلخانه، گاوداری، شیلات و...)
درآمد	افزایش درآمد در بخش کشاورزی تنوع منابع درآمدی در بخش زراعی (فروش محصولات زراعی متنوع) تنوع منابع درآمدی در بخش باغی (فروش محصولات باغی متنوع) تنوع منابع درآمدی در بخش جالبیز و سبزیجات (فروش محصولات سبزیجات متنوع)
بازاریابی	تنوع منابع درآمدی در بخش دامی (گاو، گوسفند و بز) بازاریابی محصولات سنتی و محلی در خارج از منطقه دسترسی به بازارهای شهرهای نزدیک به منطقه ایجاد بازار برای محصولات کشاورزی و مواد غذایی ایجاد برند برای مقصد گردشگری

منبع: اندایش و همکاران (۱۴۰۱)، بنیادی و همکاران (۱۴۰۱)، طولابی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۱)، یوسف جمالی و همکاران (۱۴۰۰)، خلیفه و بابایی مراد (۱۴۰۰)، صادقی و جلالیان (۱۳۹۸)، درویشی و همکاران (۱۳۹۷). Alves et al, 2017.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان چابهار در جنوب استان سیستان و بلوچستان در ۶۰ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی و ۲۵ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی واقع شده است و از جنوب با دریای مکران از شمال با شهرستان قصرقند از غرب با شهرستان کنارک و از شرق با شهرستان دشتیاری همسایه است. تا سال ۱۳۹۸ چابهار با کشور پاکستان مرز مشترک داشت که در تاریخ ۲۳ آذر ۱۳۹۸ با جدا شدن شهرستان دشتیاری، هم‌اکنون چابهار با پاکستان مرز مشترک ندارد. این شهرستان دارای ۱۳۵ کیلومتر مرز خشکی و ۱۱۵ کیلومتر مرز دریایی (۱۴۵ کیلومتر نوار ساحلی) در مجاورت دریای عمان در نزدیک‌ترین فاصله با آب‌های آزاد جهان یعنی اقیانوس هند قرار گرفته و تنها بندر اقیانوسی ایران است (سالنامه آماری استانداری سیستان و بلوچستان، ۱۴۰۲). کوچ‌نشینان شهرستان چابهار، عمدتاً از عشایر بلوچ هستند که شیوه‌ای از زندگی مبتنی بر دامداری سنتی و جابه‌جایی فصلی در پی مراتع و منابع آب دارند. قلمرو کوچ‌رویی آنها عموماً در مناطق پیرامونی، دشتی و کوهپایه‌ای اطراف چابهار و کنارک گسترده شده و بخشی از هویت فرهنگی و اقتصادی این منطقه محسوب می‌شوند. معیشت آنها به طور سنتی متکی بر پرورش دام (مانند بز، گوسفند و شتر) و تولیدات دامی است، اما در دهه‌های اخیر تحت تأثیر عوامل مختلفی مانند کاهش منابع مرتعی، تغییرات اقلیمی و سیاست‌های اسکان قرار گرفته‌اند. با توسعه گردشگری ساحلی در چابهار، این جامعه در معرض تعاملات جدید اقتصادی و اجتماعی قرار گرفته‌اند؛ برخی از آنها به صورت فصلی یا دائم به فعالیت‌های مرتبط با گردشگری (مانند فروش محصولات دامی و محلی به گردشگران، ارائه خدمات محلی یا کار در بخش خدمات) روی آورده‌اند، در حالی که ممکن است بخشی نیز با چالش‌هایی مانند حاشیه‌نشینی اقتصادی، تغییر سبک زندگی و فشار بر منابع طبیعی مواجه شده باشند. مطالعه نقش گردشگری بر پایداری اقتصادی آنها، در واقع بررسی همین گذار از معیشت سنتی به اقتصاد نوین ساحلی و پیامدهای آن بر تاب‌آوری و معیشت این گروه است.

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه، منبع: نگارنده گان، ۱۴۰۴

یافته ها و بحث

بررسی نرمال بودن مؤلفه‌های رونق و فعالیت‌های اقتصادی در قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار با تاثیرپذیری از گردشگری دریایی و ساحلی

با توجه به اینکه مؤلفه‌های مورد مطالعه از ترکیب کردن شاخص‌هاست، مقیاس تحقیق به مقیاس فاصله‌ای تغییر می‌یابد. از این رو، برای بررسی نرمال بودن توزیع شاخص‌های پژوهش از خطای استاندارد ضرایب کشیدگی و چولگی استفاده شده است، به طوریکه اگر مقدار خطای استاندارد ضرایب کشیدگی و چولگی بیشتر از $+2$ و یا کمتر از -2 باشد، در این صورت فرض نرمال بودن توزیع رد می‌گردد. در عین حال نیز اگر مقدار عددی ضرایب کشیدگی و چولگی بین $+1/5$ و $-1/5$ باشد توزیع مؤلفه‌های پژوهش نرمال است (جدول ۲). بنابراین با توجه به آنچه در جدول مذکور آمده نتایج آزمون نرمال بودن در مورد مؤلفه‌های رونق و فعالیت‌های اقتصادی با تاثیرپذیری از گردشگری دریایی و ساحلی در قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار قابل مشاهده می‌شود، از این رو، توزیع شاخص‌ها نرمال است.

جدول ۲. نتایج آزمون نرمال بودن مؤلفه‌های اقتصادی

نتیجه آزمون Kurtosis & Skewness	کشیدگی		چولگی		تعداد نمونه	مؤلفه
	خطا	ضریب	خطا	ضریب		
تایید نرمال بودن مؤلفه	-۰/۲۵۵	۱/۳۰۱	-۰/۱۳۱	-۱/۰۱۶	۳۸۴	رونق کسب و کارهای محلی
تایید نرمال بودن مؤلفه	-۰/۲۵۵	-۰/۳۴۴	-۰/۱۳۱	-۰/۱۶۴	۳۸۴	تحول در بازار کار
تایید نرمال بودن مؤلفه	-۰/۲۵۵	۰/۰۳۴	-۰/۱۳۱	۰/۶۴۴	۳۸۴	تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی
تایید نرمال بودن مؤلفه	-۰/۲۵۵	۱/۲۸۹	-۰/۱۳۱	-۱/۰۱۵	۳۸۴	اشتغال
تایید نرمال بودن مؤلفه	-۰/۲۵۵	-۰/۷۶۵	-۰/۱۳۱	-۰/۰۰۱	۳۸۴	پولی و مالی
تایید نرمال بودن مؤلفه	-۰/۲۵۵	-۰/۰۲۶	-۰/۱۳۱	۰/۰۲۱	۳۸۴	تنوع تولید و فروش
تایید نرمال بودن مؤلفه	-۰/۲۵۵	-۰/۳۴۴	-۰/۱۳۱	-۰/۱۶۴	۳۸۴	درآمد
تایید نرمال بودن مؤلفه	-۰/۲۵۵	-۰/۳۴۱	-۰/۱۳۱	-۰/۱۵۴	۳۸۴	بازاریابی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

در ادامه پس از بررسی نرمال بودن مؤلفه‌های اقتصادی، به منظور ارتباط بین این مؤلفه‌ها و گردشگری دریایی و ساحلی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج به شرح جدول (۳) است.

جدول ۳. ارتباط مولفه‌های اقتصادی و گردشگری دریایی و ساحلی قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار

مؤلفه	متغیر مستقل	ضریب همبستگی	سطح معناداری (۲ دامنه)
رونق کسب و کارهای محلی		۰/۵۵۶	۰/۰۰۲
تحول در بازار کار		۰/۶۳۳	۰/۰۰۱
تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی		۰/۵۵۹	۰/۰۰۲
اشتغال	گردشگری دریایی و ساحلی	۰/۵۳۱	۰/۰۰۲
پولی و مالی		۰/۵۷۸	۰/۰۰۲
تنوع تولید و فروش		۰/۶۰۰	۰/۰۰۱
درآمد		۰/۵۲۲	۰/۰۰۲
بازاریابی		۰/۵۱۱	۰/۰۰۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که توسعه گردشگری دریایی و ساحلی ارتباط مثبت و معناداری با بهبود شاخص‌های اقتصادی در قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار دارد. بر اساس داده‌های به دست آمده، قوی‌ترین رابطه در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۱ مشاهده شده است که حاکی از تأثیرگذاری قابل توجه این صنعت بر تحولات اقتصادی منطقه است. این نتایج حاکی از آن است که گردشگری دریایی و ساحلی می‌تواند به عنوان یک راهبرد کلیدی در برنامه‌ریزی‌های توسعه منطقه‌ای چابهار مورد توجه قرار گیرد. تأثیر همزمان این صنعت بر مولفه‌های مختلف اقتصادی از ایجاد اشتغال و افزایش درآمد گرفته تا توسعه بازار و تنوع‌بخش فعالیت‌های اقتصادی، نشان دهنده ظرفیت بالای آن در تحریک رشد اقتصادی جوامع پیرامونی است.

در ادامه به بررسی میانگین هر یک از شاخص‌ها در مولفه‌های مطرح شده پرداخته شد. برای بررسی میانگین شاخص‌های رونق و فعالیت‌های اقتصادی با توجه به نرمال بودن مولفه‌ها از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است. در این آزمون، حد متوسط عدد (۳) است. به این صورت هر یک از شاخص‌ها به این حد نزدیک و یا بالاتر از آن باشند، میانگین شاخص مورد نظر متوسط رو به بالا ارزیابی و هر زمان شاخص از این حد مورد نظر کمتر باشد، میانگین شاخص مورد نظر پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی می‌شود. نتایج به شرح جدول (۴) است.

جدول ۴. میانگین شاخص‌های رونق و کسب و کارهای محلی قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار از گردشگری دریایی و ساحلی

شاخص	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵
رشد فروشگاه‌های صنایع دستی محلی	۳/۷۶	۳۱/۸۸۷	۰/۰۰۰	بالا / پایین
افزایش درآمد ماهی‌گیران محلی از فروش مستقیم به گردشگران	۳/۸۰	۳۱/۹۱۱	۰/۰۰۰	۳/۷۱ / ۳/۹۳
راه اندازی غرفه‌های جدید فروش محصولات محلی در مسیرهای ساحلی	۳/۶۹	۳۱/۰۰	۰/۰۰۰	۳/۵۵ / ۳/۷۵
رشد بنگاه‌های اقتصادی	۳/۶۶	۳۱/۷۳۲	۰/۰۰۰	۲/۵۱ / ۳/۷۴
افزایش رستوران‌های محلی	۳/۷۹	۳۱/۸۲۳	۰/۰۰۰	۲/۶۴ / ۳/۸۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

مطابق نتایج به دست آمده، رشد فروشگاه‌های صنایع دستی محلی با مقدار ۳/۷۶، افزایش درآمد ماهیگیران محلی از فروش مستقیم به گردشگران با مقدار ۳/۸۰، راه‌اندازی غرفه‌های جدید فروش محصولات محلی در مسیرهای ساحلی با مقدار ۳/۶۹، رشد بنگاه‌های اقتصادی با مقدار ۳/۶۶، افزایش رستوران‌های محلی با مقدار ۳/۷۹، بیشتر از حد متوسط عدد (۳) ارزیابی شدند. به عبارت دیگر، مولفه رونق کسب و کارهای محلی در قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار از گردشگری دریایی و ساحلی تأثیر پذیرفته‌اند.

بر اساس نتایج به دست آمده، در بخش فروشگاه‌های صنایع دستی محلی، نشان می‌دهد که تقاضای گردشگران برای محصولات بومی موجب رشد این بخش شده است. این امر نه تنها به حفظ هنرهای سنتی کمک کرده، بلکه درآمدزایی مناسبی را برای جامعه محلی به همراه آورده است. ماهیگیران محلی نیز بیشترین بهره را از این شرایط برده‌اند، چرا که فروش مستقیم به گردشگران باعث افزایش قابل توجه درآمد آنان شده است. از سوی دیگر، توسعه فضاهای فروش از دیگر آثار مثبت گردشگری دریایی و ساحلی بوده است، به طوری که راه‌اندازی غرفه‌های جدید در مسیرهای ساحلی نشانگر استقبال از این فرصت‌های تجاری است. در سطح کلان‌تر، رشد بنگاه‌های اقتصادی حاکی از رونق عمومی فضای کسب و کار در منطقه است. بخش غذایی نیز برای رستوران-

های محلی، رشد چشمگیری را تجربه کرده که ناشی از افزایش تقاضای گردشگران برای چشیدن طعم‌های محلی است. این یافته‌ها به وضوح نشان می‌دهند که توسعه گردشگری دریایی و ساحلی در چابهار نه تنها به جذب گردشگر منجر شده، بلکه باعث ایجاد تحول مثبت در کسب و کارهای محلی منطقه شده است.

جدول ۵. میانگین شاخص‌های تحول در بازار کار قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار از گردشگری دریایی و ساحلی

شاخص	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	
			بالا	پایین
ایجاد شغل‌های فصلی در بخش خدمات گردشگری	۳/۸۴	۳۱/۹۱۱	۰/۰۰۰	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵
جذب نیروهای جوان محلی به عنوان راهنمای تور	۳/۳۴	۳۱/۴۳۲	۰/۰۰۰	
استخدام نیروهای محلی در مراکز اقامتی جدید	۳/۵۶	۳۱/۶۱۱	۰/۰۰۰	
اشتغال نیروی کار در فصول پربازدید	۳/۷۰	۳۱/۸۰۰	۰/۰۰۰	
افزایش قیمت اجاره بها در پیک سفر	۳/۵۱	۳۱/۶۴۴	۰/۰۰۰	
فروش محصولات محلی در تعطیلات	۳/۵۵	۳۱/۶۵۲	۰/۰۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

نتایج ارزیابی‌ها مطابق جدول (۵)، نشان می‌دهد که گردشگری دریایی و ساحلی نقش بسزایی در تحول بازار کار در قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار ایفا کرده است. شاخص‌های مختلف مرتبط با اشتغال و درآمدزایی همگی حاکی از وضعیت مطلوب این مولفه در منطقه هستند. در بخش اشتغال، ایجاد شغل‌های فصلی در بخش خدمات گردشگری با امتیاز قابل توجه ۳/۸۴ بیشترین سهم را در جذب نیروی کار داشته است. این امر نشان‌دهنده ظرفیت بالای این صنعت در ایجاد فرصت‌های شغلی موقت، به ویژه در فصول پربازدید است که با امتیاز ۳/۷۰ نیز تأیید می‌شود. هرچند جذب نیروهای جوان با امتیاز ۳/۳۴ نسبت به دیگر شاخص‌ها کمتر بوده، اما همچنان بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است. از سوی دیگر، استقبال نیروهای محلی از کار در مراکز اقامتی جدید بیانگر تمایل جامعه بومی به مشارکت در فعالیت‌های مرتبط با گردشگری است. در حوزه درآمدزایی، افزایش قیمت اجاره‌بها در پیک سفر با امتیاز ۳/۵۱ و فروش محصولات محلی در تعطیلات با امتیاز ۳/۵۵ نشان می‌دهد که گردشگران دریایی و ساحلی تأثیر مستقیمی بر رونق اقتصادی خانوارهای محلی داشته‌اند. این یافته‌ها به وضوح نشان می‌دهد که توسعه گردشگری دریایی و ساحلی در چابهار نه تنها به ایجاد اشتغال منجر شده، بلکه باعث تحول در بازار شده است. چنین نتایجی بر اهمیت برنامه‌ریزی جامع برای بهره‌برداری حداکثری از این فرصت‌های شغلی و درآمدی تأکید دارد.

جدول ۶. میانگین شاخص‌های تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار از گردشگری دریایی و ساحلی

شاخص	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	
			بالا	پایین
راه اندازی مزارع پرورش ماهی توریستی	۳/۲۲	۳۱/۲۳۴	۰/۰۰۰	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵
توسعه کارگاه‌های تولید صنایع دستی دریایی و ساحلی	۳/۴۳	۳۱/۵۵۴	۰/۰۰۰	
ایجاد مجموعه‌های تفریحی-آموزشی دریایی و ساحلی	۳/۲۲	۳۱/۳۱۲	۰/۰۰۰	
خلق فرصت‌های اقتصادی به واسطه اعتبارات	۳/۴۵	۳۱/۵۲۱	۰/۰۰۰	
ایجاد اشتغال به ویژه زنان و جوانان	۳/۵۰	۳۱/۶۰۰	۰/۰۰۰	
خودتکایی از لحاظ مالی	۳/۶۱	۳۱/۷۱۱	۰/۰۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

همانطور که در جدول (۶) ملاحظه می‌شود، در بخش تولید و پرورش، مزارع پرورش ماهی توریستی با امتیاز ۳/۲۲ و کارگاه‌های تولید صنایع دستی دریایی و ساحلی با امتیاز ۳/۴۳ نشان‌دهنده استقبال از فعالیت‌های تلفیقی کشاورزی-گردشگری و تولید صنایع دستی با محوریت دریا هستند. هرچند مجموعه‌های تفریحی-آموزشی دریایی با امتیاز ۳/۲۲ رشد کمتری داشته‌اند، اما همچنان در سطحی بالاتر از متوسط ارزیابی شده‌اند. از منظر حمایت‌های مالی، خلق فرصت‌های اقتصادی از طریق اعتبارات با امتیاز ۳/۴۵

نشان می‌دهد که دسترسی به منابع مالی توانسته به رشد کسب‌وکارهای مرتبط کمک کند. در حوزه اشتغال، ایجاد فرصت‌های شغلی برای زنان و جوانان با امتیاز ۳/۵۰ از آثار اجتماعی مثبت این توسعه بوده است. همچنین، خوداتکایی مالی با امتیاز ۳/۶۱ به عنوان بالاترین شاخص، بیانگر موفقیت نسبی این فعالیت‌ها در رسیدن به سودآوری و پایداری اقتصادی است. این یافته‌ها به روشنی نشان می‌دهد که گردشگری دریایی و ساحلی در چابهار نه تنها به توسعه کسب‌وکارهای سنتی کمک کرده، بلکه زمینه را برای ظهور فعالیت‌های اقتصادی نوین فراهم ساخته است. چنین نتایجی بر ضرورت توجه بیشتر به تنوع بخشیدن به فعالیت‌های گردشگری دریایی و ساحلی و حمایت از کارآفرینی در این حوزه تأکید دارد.

جدول ۷. معناداری میانگین شاخص‌های اشتغال قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار از گردشگری دریایی و ساحلی

شاخص	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	
			بالا	پایین
فرصت شغلی مستقیم و غیرمستقیم برای افراد محلی	۳/۵۶	۳۱/۶۶۵	۳/۶۷	۳/۴۳
کاهش نرخ بیکاری	۳/۶۶	۳۱/۷۴۴	۳/	۳/۵۶
اشتغال زنان در مشاغل گردشگری	۳/۵۰	۳۱/۶۱۱	۳/۶۷	۳/۴۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

نتایج ارزیابی شاخص‌های اشتغال در مناطق پیرامون چابهار در جدول (۷)، نشان می‌دهد که توسعه گردشگری دریایی و ساحلی تأثیر قابل توجهی بر بازار کار محلی داشته است. تمامی شاخص‌های مورد بررسی به طور معناداری بالاتر از حد متوسط (عدد ۳) قرار گرفته‌اند که بیانگر موفقیت نسبی این صنعت در ایجاد فرصت‌های شغلی است. در بخش اشتغال‌زایی، شاخص فرصت‌های شغلی مستقیم و غیرمستقیم با امتیاز ۳/۵۶ نشان می‌دهد که گردشگری دریایی و ساحلی هم در بخش‌های مرتبط (مانند هتل‌داری و راهنمایان تور) و هم در بخش‌های جانبی (مانند حمل و نقل و صنایع دستی) باعث ایجاد شغل شده است. این تأثیر به وضوح در کاهش نرخ بیکاری با امتیاز بالاتر ۳/۶۶ نمایان شده است که یکی از مهم‌ترین دستاوردهای اجتماعی این توسعه محسوب می‌شود.

نکته قابل توجه، امتیاز ۳/۵۰ برای اشتغال زنان در مشاغل گردشگری است که نشان می‌دهد این صنعت توانسته سهم قابل توجهی در توانمندسازی اقتصادی زنان محلی ایفا کند. این امر به ویژه از آن جهت حائز اهمیت است که معمولاً فرصت‌های شغلی برای زنان در مناطق ساحلی محدودتر است.

با وجود این نتایج مثبت، باید توجه داشت که هنوز ظرفیت‌های زیادی برای بهبود این شاخص‌ها وجود دارد. به ویژه در زمینه اشتغال زنان، با وجود امتیاز بالاتر از متوسط، امکان ارتقاء به سطوح بالاتر با برنامه‌ریزی هدفمند وجود دارد. همچنین، توزیع جغرافیایی این فرصت‌های شغلی در سطح منطقه نیاز به بررسی دقیق‌تری دارد تا از توسعه متوازن تمام نواحی اطمینان حاصل شود.

جدول ۸. معناداری میانگین شاخص‌های پولی و مالی در قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار از گردشگری دریایی و ساحلی

شاخص	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	
			بالا	پایین
افزایش حجم سپرده‌های بانکی محلی	۳/۱۶	۳۱/۲۲۱	۳/۲۵	۳/۱۱
تسهیلات پرداختی به بخش گردشگری	۳/۴۴	۳۱/۵۴۳	۳/۵۵	۳/۳۱
توسعه دستگاه‌های خودپرداز جدید	۳/۵۰	۳۱/۶۳۳	۳/۶۷	۳/۴۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

نتایج ارزیابی شاخص‌های مالی و بانکی در جدول (۸)، نشان می‌دهد که توسعه گردشگری دریایی و ساحلی تأثیر محسوسی بر رونق اقتصادی و تحول نظام مالی منطقه داشته است. شاخص‌های مورد بررسی همگی در سطحی بالاتر از حد متوسط (عدد ۳) قرار گرفته‌اند که حاکی از ارتباط مثبت بین رشد گردشگری و توسعه مالی محلی است. شاخص افزایش حجم سپرده‌های بانکی محلی با امتیاز ۳/۱۶ نشانگر بهبود وضعیت پس‌انداز و نقدینگی در جامعه محلی است. این امر می‌تواند ناشی از افزایش درآمدهای

ناشی از فعالیت‌های گردشگری و رونق کسب‌وکارهای مرتبط باشد. هرچند این شاخص نسبت به سایر موارد امتیاز کمتری دارد، اما همچنان تأثیر مثبت گردشگری را نشان می‌دهد.

در بخش تسهیلات مالی، شاخص تسهیلات پرداختی به بخش گردشگری با امتیاز قابل توجه ۳/۴۴ بیانگر استقبال نظام بانکی از سرمایه‌گذاری در این بخش است. این امر نشان می‌دهد که بانک‌ها به پتانسیل رشد و سودآوری فعالیت‌های گردشگری دریایی و ساحلی اعتماد دارند. توسعه دستگاه‌های خودپرداز جدید با امتیاز ۳/۵۰ به عنوان بالاترین شاخص در این گروه، نشان‌دهنده پاسخگویی نظام بانکی به افزایش نیازهای مالی و گردش پول نقد در منطقه است. این توسعه زیرساختی هم برای جامعه محلی و هم برای گردشگران مفید بوده و نشانه‌ای از مدرنیزاسیون خدمات مالی در منطقه محسوب می‌شود. این یافته‌ها به وضوح نشان می‌دهد که گردشگری دریایی و ساحلی نه تنها بر بخش‌های مستقیم مانند اشتغال و درآمد تأثیر گذاشته، بلکه باعث تحول در نظام مالی منطقه نیز شده است.

جدول ۹. معناداری میانگین شاخص‌های تنوع تولید و فروش قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار از گردشگری دریایی و ساحلی

شاخص	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	
			بالا	پایین
تنوع کشت کشاورزی در زمین زراعی	۳/۴۴	۳۱/۵۵۵	۰/۰۰۰	۳/۳۱
تنوع محصولات در بخش فرآوری شده کشاورزی	۳/۵۵	۳۱/۶۲۱	۰/۰۰۰	۳/۴۳
تنوع فروش محصولات فرآوری شده در بخش دامی	۳/۶۱	۳۱/۷۵	۰/۰۰۰	۳/۵۵
تنوع واحدهای تولیدی در بخش (تعداد کندو، پرورش قارچ، گلخانه، گاوداری، شیلات و...)	۳/۳۱	۳۱/۴۱۱	۰/۰۰۰	۳/۲۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

نتایج ارزیابی شاخص‌های مرتبط با بخش کشاورزی در جدول (۹)، نشان می‌دهد که گردشگری دریایی و ساحلی توانسته تأثیر مثبت و محسوسی بر تنوع‌بخشی به تولیدات کشاورزی و دامی در منطقه داشته باشد. کلیه شاخص‌های مورد بررسی در سطحی بالاتر از حد متوسط (عدد ۳) قرار گرفته‌اند که حاکی از ایجاد تحول در این بخش است. تنوع در کشت محصولات زراعی با امتیاز ۳/۴۴ نشان می‌دهد که کشاورزان محلی به تدریج از کشت تک‌محصولی فاصله گرفته و به سمت تولیدات متنوع‌تر حرکت کرده‌اند. این امر می‌تواند ناشی از افزایش تقاضای گردشگران برای محصولات بومی و خاص باشد. در بخش فرآوری، تنوع محصولات فرآوری شده کشاورزی با امتیاز بالاتر ۳/۵۵ بیانگر رشد واحدهای تبدیلی و تکمیلی در منطقه است که ارزش افزوده بیشتری برای محصولات خام ایجاد می‌کند. تنوع فروش محصولات فرآوری شده دامی با امتیاز ۳/۶۱ به عنوان بالاترین شاخص در این گروه، نشان‌دهنده استقبال خوب از محصولاتی مانند لبنیات محلی، گوشت‌های فرآوری شده و سایر تولیدات دامی است. این امر احتمالاً با افزایش تقاضای گردشگران و رستوران‌های محلی مرتبط است. در بخش تولیدی، تنوع واحدهای تولیدی با امتیاز ۳/۳۱ نشان می‌دهد که اگرچه رشد مثبتی در ایجاد انواع مختلف واحدهای تولیدی (مانند پرورش قارچ، گلخانه‌ها و شیلات) مشاهده می‌شود، اما هنوز ظرفیت‌های بیشتری برای توسعه این بخش وجود دارد. این یافته‌ها حاکی از آن است که گردشگری دریایی و ساحلی توانسته به عنوان محرکی برای متنوع‌سازی فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری در منطقه عمل کند.

جدول ۱۰. معناداری میانگین شاخص‌های درآمد مناطق پیرامون چابهار از گردشگری دریایی و ساحلی

شاخص	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	
			بالا	پایین
افزایش درآمد در بخش کشاورزی	۳/۴۴	۳۱/۵۵۴	۰/۰۰۰	۳/۳۱
تنوع منابع درآمدی در بخش زراعی (فروش محصولات زراعی متنوع)	۳/۵۱	۳۱/۶۶۵	۰/۰۰۰	۳/۳۱
تنوع منابع درآمدی در بخش باغی (فروش محصولات باغی متنوع)	۳/۳۱	۳۱/۴۳۲	۰/۰۰۰	۳/۲۱
تنوع منابع درآمدی در بخش جالیز و سبزیجات (فروش محصولات سبزیجات متنوع)	۳/۴۰	۳۱/۵۱۱	۰/۰۰۰	۳/۲۵
تنوع منابع درآمدی در بخش دامی (گاو، گوسفند، بز)	۳/۴۱	۳۱/۵۴۳	۰/۰۰۰	۳/۲۶
تنوع منابع درآمدی در بخش خدمات (گردشگری و ...)	۳/۵۶	۳۱/۶۱۱	۰/۰۰	۳/۳۴

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

نتایج جدول (۱۰)، نشان داد، گردشگری دریایی و ساحلی سهم قابل توجهی در تنوع‌بخشی و افزایش درآمدهای اقتصادی چابهار ایفا نموده است. در بخش کشاورزی، گردشگری منجر به افزایش درآمد با میانگین ۳/۴۴ شده است، این تاثیر در زیربخش‌های مختلف کشاورزی به صورت متفاوت مشاهده می‌شود. بخش زراعی با میانگین ۳/۵۱، بیشترین تاثیرپذیری را از توسعه گردشگری دریایی و ساحلی نشان داده است. پس از آن، بخش دامی با میانگین ۳/۴۱ و بخش جالیز و سبزیجات با میانگین ۳/۴۰ قرار دارند. بخش باغی نیز اگر چه کمترین میزان تاثیر را با میانگین ۳/۳۱ تجربه کرده، اما همچنان در محدوده تاثیر متوسط تا زیاد قرار دارد. از این رو، نتایج این مطالعه حاکی از آن است که توسعه گردشگری دریایی و ساحلی می‌تواند به عنوان یک راهبرد موثر برای درآمد اقتصادی مردم پیرامون چابهار و کاهش وابستگی به درآمدهای تک بعدی مورد توجه قرار گیرد.

جدول ۱۱. معناداری میانگین شاخص‌های بازاریابی مناطق پیرامون چابهار از گردشگری دریایی و ساحلی

شاخص	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	
			بالا	پایین
بازاریابی محصولات سنتی و محلی در خارج از منطقه	۳/۵۰	۳۱/۶۵	۰/۰۰۰	۳/۶۷
دسترسی به بازارهای شهرهای نزدیک به منطقه	۳/۴۴	۱۳/۵۴۳	۰/۰۰۰	۳/۳۱
ایجاد بازار برای محصولات کشاورزی و مواد غذایی	۳/۵۲	۳۱/۶۱۱	۰/۰۰۰	۳/۶۶
ایجاد برند برای مقصد گردشگری	۳/۶۴	۳۱/۷۰	۰/۰۰۰	۳/۷۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

بر اساس نتایج به دست آمده، گردشگری دریایی و ساحلی تاثیرات قابل توجهی بر بازاریابی محصولات سنتی و توسعه اقتصادی منطقه داشته است. بر اساس یافته‌های این جدول (۱۱)، گردشگری دریایی و ساحلی در شاخص‌های مختلف بازاریابی محصولات محلی تاثیر متوسط رو به زیادی از خود نشان داده است. در زمینه توسعه بازارهای فروش، گردشگری دریایی و ساحلی بیشترین تاثیر را بر ایجاد بازار برای محصولات کشاورزی و مواد غذایی با میانگین ۳/۵۲، داشته است. این صنعت همچنین توانسته است دسترسی به بازارهای شهرهای نزدیک را با میانگین ۳/۴۴ بهبود بخشد و بازاریابی محصولات سنتی در خارج از منطقه را با میانگین ۳/۵۰ تسهیل نماید. جالب توجه آنکه گردشگری دریایی و ساحلی بیشترین تاثیر را در ایجاد برند برای مقصد گردشگری با میانگین قابل توجه ۳/۶۴ داشته است. این امر نشان دهنده ظرفیت بالای این صنعت در معرفی و شناساندن منطقه و محصولات محلی آن به گردشگران است. از این رو، این یافته‌ها حاکی از آن است که توسعه گردشگری دریایی و ساحلی می‌تواند به عنوان یک راهبرد موثر برای (ایجاد کانال‌های جدید توزیع محصولات محلی، کاهش هزینه‌های بازاریابی تولیدکنندگان کوچک، افزایش ارزش افزوده محصولات سنتی، جذب گردشگران علاقمند به محصولات بومی) مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران منطقه‌ای قرار گیرد.

در ادامه به منظور تایید نتایج و بررسی الگوی اندازه‌گیری گردشگری دریایی و ساحلی در شاخص‌های رونق و فعالیت‌های اقتصادی، از آزمون تحلیل عاملی تاییدی نوع دوم بهره گرفته شد این آزمون برای آن است که آیا شاخص‌های مطرح شده واقعا مولفه‌های اقتصادی مرتبط با گردشگری دریایی و ساحلی را اندازه‌گیری می‌کنند. جهت ارزیابی مدل تحلیل عاملی، از شاخص‌های برازندگی ذکر شده در جدول (۱۲) استفاده شد است که نتایج نشان داده برازش مناسب است.

جدول ۱۲. انطباق نمونه محاسبه شده با شاخص‌های برازندگی

مدل برازش شاخص‌های	حد مطلوب	گزارش شده
مقدار کای اسکویئر (X^2)	-	۸۱۱/۴۵
درجه آزادی (df)	-	۵۰/۳۳
نسبت کای اسکویئر به درجه آزادی (x^2/df)	≤ 3	۲/۳۱
ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب (RMSEA)	$RMSEA \leq 0/08$	۰/۰۷۲
مجنور مقادیر باقیمانده (RMR)	$RBMR \leq 0/05$	۰/۰۲
مجنور مقادیر باقیمانده استاندارد شده (SRMR)	$SRBMR \leq 0/05$	۰/۰۴
شاخص برازندگی (GFI)	$0/80 \leq GFI$	۰/۸۷
شاخص برازش تطبیقی (CFI)	$0/90 \leq CFI$	۰/۹۱
شاخص برازش نرم شده (NFI)	$0/90 \leq NFI$	۰/۹۵

۰/۱	$0/90 \leq NNFI$	شاخص برازش نرم نشده (NNFI)
۰/۹۰	$0/90 \leq IFI$	شاخص برازندگی فزاینده (IFI)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

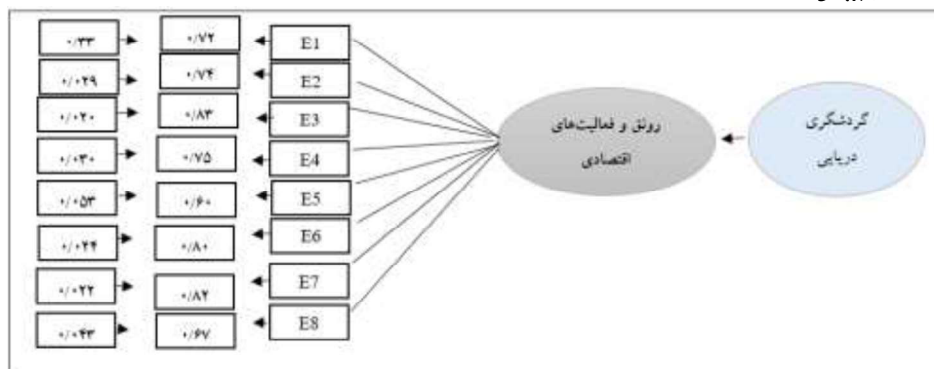
طبق تخمین‌های آزمون، نتایج تحلیل عاملی تأییدی (CFA) نشان می‌دهد (جدول ۱۳)، که تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی با بار عاملی ۰/۸۳ به عنوان قوی‌ترین شاخص در مدل شناخته می‌شود. این یافته حاکی از آن است که توسعه گردشگری دریایی و ساحلی بیش از هر چیز به متنوع‌سازی اقتصاد محلی منجر می‌شود، که می‌تواند شامل گسترش خدمات جانبی، ایجاد صنایع دستی مرتبط با دریا، و توسعه کسب‌وکارهای نوین باشد. این مؤلفه از آن جهت اهمیت دارد که نشان‌دهنده کاهش وابستگی به درآمدهای تک‌بعدی و افزایش تاب‌آوری اقتصادی در مناطق ساحلی است. در رتبه‌های بعدی، درآمد (۰/۸۲) و تنوع تولید و فروش (۰/۸۰) قرار دارند که نشان‌دهنده تأثیر مستقیم گردشگری دریایی و ساحلی بر رشد مالی و افزایش ظرفیت‌های تولیدی است. این نتایج تأیید می‌کند که گردشگری نه تنها درآمدزایی مستقیم دارد، بلکه زنجیره ارزش اقتصادی را نیز گسترش می‌دهد. مؤلفه اشتغال (۰/۷۵) و تحول در بازار کار (۰/۷۴) نیز از جمله شاخص‌های کلیدی هستند که بیانگر نقش گردشگری دریایی و ساحلی در ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار و تغییر ساختار اشتغال به سمت مشاغل خدماتی و فناوریانه می‌باشند. مؤلفه‌هایی مانند رونق کسب‌وکارهای محلی (۰/۷۲)، بازاریابی (۰/۶۷) و پولی و مالی (۰/۶۰) اگرچه بارهای عاملی کمتری دارند، اما همچنان در مدل معتبر هستند. این نتایج نشان می‌دهد که گردشگری دریایی و ساحلی علاوه بر تأثیرات کلان، بر رشد خرد اقتصادی (مانند حمایت از کسب‌وکارهای کوچک) و تحولات ساختاری (مانند بهبود سیستم‌های مالی و بازاریابی) نیز مؤثر است.

الگوی بارهای عاملی به وضوح نشان می‌دهد که گردشگری دریایی و ساحلی یک محرک چند بعدی برای اقتصاد مناطق ساحلی است. در این میان، تنوع بخشی اقتصادی و درآمدزایی به عنوان دو مؤلفه حیاتی شناخته می‌شوند که سیاست‌گذاران باید بر آنها تمرکز کنند. همچنین، توجه همزمان به مؤلفه‌های اشتغال و تحول بازار کار می‌تواند به ایجاد توسعه پایدار در این مناطق منجر شود. این یافته‌ها می‌تواند مبنایی برای طراحی برنامه‌های عملیاتی در حوزه گردشگری دریایی و ساحلی باشد.

جدول ۱۳. رتبه‌بندی مولفه‌های اقتصادی با تأثیرپذیری از گردشگری دریایی و ساحلی

مولفه	نماگر	بار عاملی استاندارد	خطای استاندارد	آماره T	R2	CR	AVE
رونق کسب و کارهای محلی	E1	۰/۷۲	۰/۰۳۳	۱۳/۵۱	۰/۶۸	۰/۹۰۵	۰/۷۱۲
تحول در بازار کار	E2	۰/۷۴	۰/۰۲۹	۱۳/۵۵	۰/۷۰		
تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی	E3	۰/۸۳	۰/۰۲۰	۱۴/۴۵	۰/۸۱		
اشتغال	E4	۰/۷۵	۰/۰۳۰	۱۳/۸۱	۰/۷۳		
پولی و مالی	E5	۰/۶۰	۰/۰۵۳	۱۲/۰۰	۰/۶۲		
تنوع تولید و فروش	E6	۰/۸۰	۰/۰۲۴	۱۴/۰۵	۰/۷۶		
درآمد	E7	۰/۸۲	۰/۰۲۲	۱۴/۳۵	۰/۷۱		
بازاریابی	E8	۰/۶۷	۰/۰۴۳	۱۲/۸۰	۰/۶۵		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

شکل ۲. تأثیرپذیری مولفه‌های اقتصادی از گردشگری دریایی و ساحلی بر اساس ضرایب بار عاملی استاندارد شده، منبع: یافته‌های

پژوهش، ۱۴۰۳

نتیجه‌گیری

هدف این تحقیق، بررسی نقش گردشگری دریایی و ساحلی بر پایداری اقتصادی قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار است. نتایج پژوهش حاضر به وضوح نشان می‌دهد که توسعه گردشگری دریایی و ساحلی نقش کاتالیزوری در تحول اقتصادی قلمرو کوچ‌نشینان شهرستان چابهار ایفا کرده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که این صنعت نه تنها بر شاخص‌های کلان اقتصادی تأثیر گذاشته، بلکه زندگی خرد جوامع محلی را نیز متحول ساخته است. یافته‌ها مؤید ارتباط مثبت و معنادار قوی بین گردشگری دریایی و تمامی مؤلفه‌های اقتصادی مورد بررسی است، به طوری که قوی‌ترین همبستگی‌ها در سطح معناداری ۰/۰۰۱ مشاهده شد. این امر نشان‌دهنده ظرفیت بی‌بدیل این بخش به عنوان موتور محرک توسعه منطقه‌ای است.

در سطح خرد، گردشگری دریایی باعث رونق چشمگیر کسب‌وکارهای محلی شده است. افزایش فروشگاه‌های صنایع دستی، رشد رستوران‌های محلی، راه‌اندازی غرفه‌های فروش محصولات در مسیرهای ساحلی و مهم‌تر از همه، افزایش مستقیم درآمد ماهیگیران از فروش به گردشگران، همگی گواه این ادعا است. این تغییرات تنها محدود به افزایش تعداد واحدهای اقتصادی نبوده، بلکه منجر به تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی، به عنوان قوی‌ترین شاخص شناسایی شده در مدل، گردیده است. حرکت به سمت فعالیت‌هایی مانند مزارع پرورش ماهی توریستی، کارگاه‌های صنایع دستی دریایی و مجموعه‌های تفریحی-آموزشی، اقتصاد منطقه را از حالت تک‌بعدی و وابسته به منابع سنتی خارج ساخته و تاب‌آوری آن را افزایش داده است.

از منظر کلان، تأثیرات این صنعت در تحول بازار کار و اشتغال‌زایی مشهود است. ایجاد شغل‌های فصلی و دائمی در بخش خدمات، جذب نیروی جوان به عنوان راهنما و استخدام در مراکز اقامتی، به کاهش نرخ بیکاری منجر شده است. نکته قابل توجه، سهم مثبت این توسعه در توانمندسازی اقتصادی زنان از طریق ایجاد فرصت‌های شغلی در مشاغل گردشگری است. همچنین، گردشگری دریایی باعث تنوع درآمدی برای خانوارها شده است؛ به طوری که علاوه بر افزایش درآمد در بخش کشاورزی و دامپروری، منابع درآمدی جدیدی در بخش خدمات ایجاد کرده که بیشترین میانگین را در بین زیربخش‌ها دارد. این امر وابستگی معیشتی جامعه به یک منبع درآمدی واحد را کاهش داده است.

علاوه بر این، توسعه گردشگری باعث تقویت سیستم پولی و مالی محلی از طریق افزایش سپرده‌های بانکی، گسترش تسهیلات و توسعه زیرساخت‌هایی مانند دستگاه‌های خودپرداز شده است. در عرصه بازاریابی نیز، این صنعت به ایجاد برند برای مقصد چابهار، بازاریابی محصولات سنتی در خارج از منطقه و ایجاد کانال‌های جدید توزیع برای محصولات کشاورزی و مواد غذایی کمک شایانی نموده است.

در مجموع، می‌توان نتیجه گرفت که گردشگری دریایی و ساحلی به عنوان یک راهبرد توسعه‌ای جامع‌نگر، قادر است به طور همزمان بر ابعاد مختلف اقتصادی ساکنان مناطق ساحلی مانند رونق کسب‌وکار، اشتغال، درآمد، تنوع تولید و تحولات ساختاری اثر بگذارد. این یافته‌ها بر ضرورت تداوم و تقویت برنامه‌ریزی‌های هدفمند در این حوزه، با تأکید بر حفظ اصالت فرهنگی و زیست‌بوم محلی، برای دستیابی به توسعه پایدار در شهرستان چابهار تأکید می‌کند.

پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر شناسایی قابلیت‌ها، تحلیل موانع یا سنجش تأثیرات کلی گردشگری دریایی و ساحلی بر شاخص‌هایی مانند رفاه اقتصادی-اجتماعی تمرکز داشته‌اند. مطالعاتی همچون محمودی و مرادی (۱۴۰۳) بر تدوین راهبرد تهاجمی، طولاب‌نژاد و همکاران (۱۴۰۱) بر اثرات رفاهی گردشگری بر خانوارهای روستایی، و پژوهش‌های بین‌المللی مانند اسپینلی و بنتولو (۲۰۲۲) بر شکاف‌های پژوهشی در مدیریت و اقتصاد گردشگری دریایی تأکید کرده‌اند که با پژوهش حاضر همسو هستند. نوآوری تحقیق حاضر اما، در تمرکز ویژه بر جامعه کوچ‌نشین به عنوان یک قلمرو جغرافیایی-اقتصادی خاص، و سنجش همزمان و ساختاریافته هشت مؤلفه کلیدی اقتصادی در چارچوب یک مدل تحلیل عاملی تأییدی است. این تحقیق با ارائه یک مدل سلسله‌مراتبی از تأثیرات (از تنوع‌بخشی به عنوان قوی‌ترین مؤلفه تا پولی و مالی) و اثربخشی آن بر جوامع پیرامونی چابهار، درکی جامع‌تر و عملیاتی‌تر از مکانیسم‌های اثرگذاری گردشگری دریایی بر اقتصاد محلی ارائه می‌دهد.

نهایتاً با توجه نتایج، پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

— طراحی برنامه‌های توانمندسازی و تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی: با توجه به شناسایی «تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی» به عنوان قوی‌ترین مؤلفه، پیشنهاد می‌شود مراکز حمایت از کارآفرینی محلی، با ارائه آموزش‌ها و تسهیلات اعتباری هدفمند، راه‌اندازی کسب‌وکارهای تلفیقی نوین (مانند مزارع پرورش ماهی توریستی، کارگاه‌های صنایع دستی دریایی، اکوتورهای آموزشی) را در کنار مشاغل سنتی تسهیل کنند؛

- ایجاد «صندوق توسعه گردشگری دریایی چابهار» با مشارکت بخش خصوصی و نهادهای عمومی: این صندوق می‌تواند با تمرکز بر بهبود مؤلفه‌های «پولی و مالی» و «بازاریابی»، از طریق اعطای وام‌های خرد با کارمزد پایین به کسب‌وکارهای محلی، حمایت از ایجاد برند جمعی برای محصولات ساحلی، و توسعه زیرساخت‌های بازاریابی دیجیتال، به ثبات‌بخشی و رشد اقتصادی پایدار بینجامد؛
- تدوین «منشور اشتغال فراگیر در گردشگری ساحلی»: با توجه به تأثیر مثبت بر اشتغال زنان و جوانان، پیشنهاد می‌شود نهادهای ذی‌ربط با همکاری اتحادیه‌های محلی، منشوری را تدوین کنند که تضمین‌کننده سهم‌منصفانه و ایمن برای نیروی کار بومی (به‌ویژه زنان و جوانان) در مشاغل ایجادشده، ارائه آموزش‌های مهارتی مورد نیاز صنعت، و تبدیل اشتغال فصلی به فرصت‌های شغلی پایدارتر باشد؛ و
- اجرای «طرح مدیریت یکپارچه و مشارکتی کرانه‌های ساحلی»: برای حفظ پایداری منابع و تداوم منافع شناسایی‌شده، تشکیل کمیته‌ی متشکل از نمایندگان جوامع کوچ‌نشین، بخش خصوصی گردشگری، شیلات و محیط‌زیست پیشنهاد می‌شود. وظیفه این کمیته برنامه‌ریزی برای بهره‌برداری متوازن از سواحل، تعیین ظرفیت‌تحمیل مناطق، پایش اثرات زیستمحیطی و حل تعارضات احتمالی بین ذینفعان مختلف خواهد بود.

منابع

- برقی، حمید، دهقان حسام‌پور، محمد، طوسی، رمضان، جمینی، داود. (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری در منطقه خلیج فارس (مطالعه موردی: جزیره قشم). برنامه‌ریزی فضایی، ۲(۳)، ۷۵-۹۴.
- بنیادی، طیب، طیب‌نیا، سیدهادی، حمیدیان پور، محسن. (۱۴۰۱). شناسایی و تحلیل موانع توسعه گردشگری در دریای عمان (مطالعه موردی: سواحل استان سیستان و بلوچستان). مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، ۳(۲)، ۲۷-۴۷.
- خلیفه، مرضیه، بابایی مراد، بهناز. (۱۴۰۰). ارزیابی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های گردشگری بندر دلوار. جغرافیا و روابط انسانی، ۳(۴)، ۱۴۴-۱۵۵.
- دربان آستانه، علیرضا، فردوسی، سجاد، شاه‌محمدی، حمیدرضا. (۱۳۹۷). شناسایی مطلوب‌ترین نقاط جهت احداث سایت گردشگری دریایی، مطالعه موردی: شهرستان تنکابن. اطلاعات جغرافیایی «سپهر»، ۲۷(۱۰۶)، ۲۲۹-۲۳۹.
- درویشی، رضا، رضایی، محمدرضا، شمس‌الدینی، علی. (۱۳۹۷). بررسی نقش گردشگری ساحلی در توسعه اقتصادی از نظر شهروندان (مطالعه موردی: بندر دلم). فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۳۸(۳)، ۴۱۱-۴۲۶.
- شکوهی، مهدی، یزدان‌پناه، مسعود. (۱۳۹۸). تأثیر توانمندسازی بر حمایت ساکنان از توسعه گردشگری منطقه گردشگری کمردوغ، برنامه‌ریزی و آمایش فضا. ۲۳ (۱)، ۱۵۱-۱۶۸.
- صادقی، زهره، جلالیان، حمید. (۱۳۹۸). پتانسیل‌های گردشگری ساحلی در خلیج فارس برای تحقق پویایی اقتصادی (مطالعه موردی: استان بوشهر). مطالعات خلیج فارس، ۵(۲)، ۶۵-۷۳.
- طولابی‌نژاد، مهرشاد، منظم اسماعیل‌پور، علی، رحمانی، ثنا، صادقی، خدیجه. (۱۴۰۱). اثرات گردشگری بر ارتقای سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان چابهار. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۲ (۶۵)، ۳۰۱-۲۸۳.
- محمودی، صدیقه، مرادی، عباس. (۱۴۰۳). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری ساحلی و دریایی با بهره‌گیری از مدل SWOT و QSPM (مطالعه موردی: شهرستان بندر لنگه). مهندسی جغرافیایی سرزمین، ۸(۲)، ۱-۱۲.
- مطیعی‌لنگرودی، سیدحسین، فردوسی، سجاد، شاه‌محمدی، حمیدرضا. (۱۳۹۶). تبیین اثرات رضایتمندی گردشگران در بازاریابی گردشگری دریایی (مورد مطالعه: نواحی ساحلی استان گلستان). فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه ای، ۷(۲۶)، ۴۱-۵۴.
- اندایش، یعقوب، افقه، سید مرتضی، عباس نژاد، قاسم. (۱۴۰۱). بررسی جایگاه گردشگری دریایی و توسعه منطقه‌ای استان خوزستان در مقایسه موردی با استان‌های ساحلی جنوب کشور (با روش تاپسیس). تحلیل‌های اقتصادی توسعه ایران، ۸(۲)، ۱۹-۴۴.
- نظریوری، امیر هوشنگ، فعلی، راضیه، ضیایی مهر، اسد. (۱۳۹۹). شناسایی و تحلیل عملکرد اهمیت عوامل مؤثر بر گردشگری دریایی (مورد مطالعه: بندر خرمشهر). گردشگری و توسعه، ۹(۳)، ۱۳۷-۱۵۲.
- یوسف جمالی، سوزان، متولی، صدرالدین، ملکشاهی، غلامرضا، رجبی، آریتا. (۱۴۰۰). تحلیلی بر نقش گردشگری ساحلی در توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهرهای ساحلی بابلسر، نور و رویان). برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۵(۴)، ۷۰-۴۵.
- Aliman, N.K. Mohamed Hashim, Sh. Mohd, W, Siti, D. Harudin, S. (2016). Tourists' Satisfaction with a Destination: An Investigation on Visitors to Langkawi Island, International Journal of Marketing Studies, 8(3). 173-188.
- Alves, B., Ballester, R., Rigall-I-Torrent, R., Ferreira, Ó. & Benavente, J. (2017). How feasible is coastal management? A social benefit analysis of a coastal destination in SW Spain. Tourism Management, 60, 18.
- Arabadzhyan, A., Figini, P., García, C., González, M. M., Lam-González, Y. E., & León, C. J. (2020). Climate change, coastal tourism, and impact chains – a literature review. Current Issues in Tourism.

- Baitalik, A, Bhattacharjee, T. (2023). Beneath the sun and sands: Appraising coastal tourism impact through community perceptions in West Bengal, India, *Regional Studies in Marine Science*, Volume 68, 30 December 2023, 103273
- Carlisle, S, Johansen, A, Kunc, M. (2016). Strategic foresight for (coastal) urban tourism market complexity: The case of Bournemouth, *Tourism Management*, 54, 81-95.
- Ciacci, A, Ivaldi, E, Mangano, S, Marco Ugolini, G. (2021) Environment, logistics and infrastructure: the three dimensions of influence of Italian coastal tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 29(2). 1-25.
- Deely, J., Hynes, S., Cawley, M. (2022). Overseas visitor demand for marine and coastal tourism, *Marine Policy*, Volume 143, September 2022, Article number 105176.
- Fennell, D. A. (2020). *Ecotourism*” (5th ed.) Routledge.
- Hall, C. M. (2001). Trends in ocean and coastal tourism: the end of the last frontier? *Ocean Coast Manage*, *Trends Ocean Ind.* 44, 601–618.
- Mejjad, N, Rossi, A, Pavel, A.B. (2022). the coastal tourism industry in the Mediterranean: a critical review of the socio-economic and environmental pressures & impacts, *Tour. Manag. Perspect.* 44 (2022), Article 101007.
- Spenceley, A. (2008.), *Responsible Tourism* (pp. 386), USA: Earthscan.
- Spinelli, R., Benevolo, C. (2022). towards a new body of marine tourism research: A scoping literature review of nautical tourism, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, Volume 40, December 2022, Article number 100569.
- Waldo, S., Blomquist, J., Sundström, K., Waldo, Å. (2023). Are local fisheries important for marine tourism? A case study of the Swedish fishing village Träslövsläge, *Regional Studies in Marine Science*, Volume 61, July 2023, Article number 102888.